

ДУДНИК Р. М.

*Національний університет «Одеська юридична академія»
асистент кафедри загальнотеоретичної юриспруденції,
кандидат юридичних наук*

ЗМІНИ В ПРАВОВІЙ СПАДЩИНІ: СТАНОВЛЕННЯ МІГРАЦІЙНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

Серед проблем міграційного права України важливим є питання самостійності міграційного права як галузі в системі українського права.

Як у правовій спадщині, так і у національному правовому розвитку України склалась так, що міграційні суспільні відносини регулюються нормами низки галузей права – конституційним, адміністративним, кримінальним тощо. Так, інститут правового статусу іноземців та осіб без громадянства, інститут притулку традиційно належить до конституційного права; інститут свободи пересування, інститут вільного вибору місця проживання – до адміністративного та житлового права; інститут екстрадиції – до кримінального права. Нині зазначені інститути набули додаткової якості змішаного інституту, що утворився на стикові суміжних галузей права, тобто вони стали міжгалузевими, комплексними інститутами. Щодо міграційного права України, то міграційними інститутами вони стали завдяки присутності міграційних процесів фізичних осіб. Загальним є те, що міграційні правові норми у сукупності регулюють міграційні процеси, пов'язані з переміщенням фізичних осіб, що становить предмет міграційного права України як самостійної галузі права [1, с. 7].

Ядром предмета міграційного права України є міграційні процеси, з якими нерозривно пов'язані відносини із встановленням і реалізацією статусів різних категорій мігрантів, яким необхідно за допомогою юридичних засобів відкривати простір для самореалізації.

Зазначається, що «міграційне право» з'ясовує сутність міграційних процесів у сучасному світі, звичайно у правовому контексті, класифікує мігрантів та міграцію, розкриває сутність термінологічного інструментарію. У ній

розглядаються також питання соціального та правового регулювання міграції, управління міграційними процесами, розкривається сутність світового, європейського та регіонального досвіду розв'язання міграційних проблем [2, с.98].

Необхідно врахувати й те, що чимало норм міграційного права України, особливо у сфері імміграції, стосується питань процесуального характеру, тобто правового регулювання порядку проходження міграційних справ. Тому у багатьох випадках його можна кваліфікувати і як процесуальне право.

Отже, міграційне право України можна визначити як сукупність правових норм, які регулюють суспільні відносини, пов'язані з міграційними процесами фізичних осіб, визначенням правового статусу мігранта в результаті свободи пересування, а також закріплення гарантій і обов'язків держави та її органів щодо утвердження і забезпечення статусу різних категорій мігрантів.

Особливі для міграційного права предмет і метод правового регулювання породжують характерні для нього функції. Вони полягають в реалізації інтересів особи, суспільства і держави на основі дотримання прав людини і громадянина, соціально-економічному і демографічному розвитку держави, реалізації інтересів національної безпеки. Функції міграційного права пов'язані з реалізацією цілей державної міграційної політики та її завдань і можуть бути охарактеризовані як: регулятивно-статичні, орієнтовані на збереження і розвиток економічного, політичного і соціально-культурного фундаменту суспільства; регулятивно-динамічні, що встановлюють компетенцію суб'єктів державно-правового регулювання міграційних процесів; регулятивно-охоронні функції, спрямовані на реалізацію інтересів усіх учасників міграційних правовідносин [3, с. 111].

Система міграційного права України обумовлена системними зв'язками між його нормами та інститутами, що перебувають у певній підпорядкованості. Інтеграція і диференціація норм та інститутів обумовлені особливостями міграційно-правових відносин, якими вони регулюються. Розглядаючи систему міграційного права України з погляду внутрішньої побудови, необхідно

структурно виокремити її елементи – міграційно-правові норми та інститути міграційного права.

Проблема методу міграційного права України належить до недостатньо досліджених і дискусійних. Насамперед слід зазначити: загальне правове становище суб'єктів міграційних відносин характеризується відносинами підпорядкування. Тут немає відносин рівності, навпаки, виникають відносини, які характеризуються нерівністю їх учасників і за змістом відносин, і за правовим статусом, і за каталогом повноважень та обов'язків. Держава в особі її органів встановлює загальні правила поведінки усіх учасників міграційно-правових відносин.

Друга ознака – загальний порядок виникнення, зміни та припинення міграційно-правових відносин – має прояв у тому, що умови, підстави щодо здійснення міграції, проходження міграційних процесів, а також встановлення відповідного статусу мігрантів, перераховані у правових нормах. Доповнювати цей перелік на договірних умовах сторони не мають права. Реалізація певного права людини і громадянина у сфері міграції здійснюється тільки у випадках, передбачених національним законодавством України. Правовідносини виникають з волевиявлення як мігранта, так і держави. Прикладом останнього можуть бути випадки примусового видворення іноземців та осіб без громадянства за межі України.

Що стосується характеру встановлення прав і обов'язків учасників правовідносин у процесі міграції фізичних осіб, то переважає імперативний метод. Однак має місце певною мірою і диспозитивний метод, коли суб'єктам міграційного права України надаються можливості автономного, вільного поводження, вибору відповідного рішення [4, с.68].

Джерела міграційного права України мають комплексний характер, оскільки об'єднують і матеріальні, і процесуальні норми. Міграційному праву України не властива, як, наприклад, цивільному чи кримінальному, наявність самостійного процесуального права. Матеріальні і процесуальні норми об'єднуються в одному міграційному акті, що зумовлюється вимогами

законодавчої техніки. Здебільшого законодавець вирішує проблему шляхом об'єднання процедурних норм в один структурний підрозділ правового акта.

Можна виокремити п'ять складових міграційного законодавства України: Конституція України, закони України, акти Президента України, акти центральних органів виконавчої влади, міжнародно-правові акти. Конституція України закріплює загальний підхід держави до такого соціально-економічного явища як міграція.

Положення Конституції України щодо міграції розвинуті в законах, які регулюють окремі аспекти державної міграційної політики: «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту біженців» від 8 липня 2011 р.; «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України» від січня 1994 р.; «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» від вересня 2011 р., «Про імміграцію» від 7 червня 2001 р.; «Про відповідальність перевізників під час здійснення міжнародних пасажирських перевезень» від 10 січня 2002 р., «Про протидію торгівлі людьми» від 20 вересня 2011 р. та ін. Серед нещодавно прийнятих Законів України, що регулюють міграційні процеси, є закон «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» від 5 квітня 2014 р. Цей Закон визначає статус території України, тимчасово окупованої внаслідок збройної агресії Російської Федерації, встановлює особливий правовий режим на цій території, визначає особливості діяльності державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій в умовах цього режиму, додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина, а також прав і законних інтересів юридичних осіб.

Особливе місце в системі міграційного законодавства України посідають Кодекс України про адміністративні правопорушення і Кримінальний кодекс України, які встановлюють відповідальність за порушення міграційного законодавства України [5, с. 22].

Очевидно, що багато проблем у сфері законодавчого забезпечення міграційних процесів вирішуватимуться у процесі розвитку міграційного

законодавства. Подальший розвиток міграційних правовідносин пов'язаний з розвитком міграційного права України, яке повинне показати і місце законодавчих актів, що стосуються прав мігрантів, у загальній системі чинного законодавства України.

Отже, міграційне право України має усі сталі ознаки, які характеризують його як комплексну галузь права в системі українського права, оскільки стосується державних та соціальних інтересів. Це – окремий предмет регулювання із сукупністю владних юридичних засобів впливу держави на учасників регульованих суспільних відносин.

ЛІТЕРАТУРА

1. Хабриева Т.Я. Миграционное право как структурное образование российского права / Т.Я. Хабриева // Журнал российского права. – 2007. – № 11. – С. 3–16.
2. Борута І.М. Міграційне право ЄС : навч. посіб. / І.М. Борута, В.Р. Барський ; ОНЮА. – О. : Юрид. л-ра, 2004. – 131 с.
3. Супруновский А.І. Міграційне право в системі права України / А.І. Супруновский // Правове життя сучасної України: тези доповідей Міжнар. наук. конф. професор.-виклад. і аспірант. складу (м. Одеса, 21–22 травня 2010 р.) / відп. ред. д-р юрид. наук. проф. Ю.М. Оборотов // Одеська національна юридична академія. – О. : Фенікс, 2010. – С. 110–112.
4. Костенко Н.И. Проблемы международно-правового регулирования института выдачи (экстрадиции) / Н.И. Костенко // Государство и право. – 2002. – № 8.
5. Барський В.Р. Правове та інституційне забезпечення міграційної політики України / В.Р. Барський // Митна справа. – 2012. – № 2. – С. 21–26.